

CAIBIDIL 30

RAFAEL

Ginias séimh

Is iad an tríúr sárealáintóirí is mó a luaitear leis an Ard-Renaissance ná Leonardo, Michelangelo agus Rafael. Bhí an chéad bheirt sin níos sine ná Rafael. Seachas stíl úrnua dá chuid féin a fhorbairt, tharraing Rafael ar stíl Leonardo agus Michelangelo. D'fhorbair sé teicnící de chuid na beirte eile agus thug sé foirmeacha ealaíne an Renaissance chun barr foirfeachta. Tá suaimhneas caoin le brath ina chuid saothar a sheasann an aimsir fós.

Rafael Sanzio (1483 – 1520)

Rugadh Rafael in Urbino. B'fhear cultúrtha é a athair i gcúirt na cathrach sin agus ba faoina anáil siúd a chuir an mac eolas ar dtús ar smaointe forásacha faoin ealaín agus ar an bhfealsúnacht dhaonnachtach. Bhí an t-eolas sin ina bhunchloch aige agus é ag teacht i mbláth mar ealaíontóir.

B'ealaíontóir cumasach é cheana nuair a tháinig sé go dtí an Róimh in 1504, cé nach raibh mórán cáile air. Chuaigh sé i bhfeidhm chomh mór sin ar an bPápa Lúil II gur tugadh coimisiún dó chun ceithre sheomra mhóra in áras an Phápa sa Vatacáin a phéinteáil.

Duine Séimh

Mura raibh Rafael chomh cliste le Leonardo ná chomh fuinniúil díograiseach le Michelangelo, ba dhuine ciúin séimh é. Chuidigh sin go mór leis mar ealaíontóir. B'fhurasta a bheith ag obair leis agus chuireadh sé coimisiúin i gcrích go tapa gan achran a tharraingt fúthu.

Bás go hóg

D'aithin Pápa Lúil II agus an pápa a tháinig ina dhiaidh, Leo X, an tallann a bhí ag Rafael agus bhíodh siad á chur chun tosaigh. Bhí rath air mar ealaíontóir, ach ar an drochuair, tháinig deireadh tobann leis sin nuair a fuair sé bás ar a lá breithe agus gan é ach 37 bliain d'aois.

Tionchair

Perugino

Is iomaí ealaíontóir a ndeachaigh a stíl i bhfeidhm ar Rafael. Nuair a fuair a athair bás, d'oibrigh sé mar chúntóir i gceardlann mhór rafar an ealaíontóra Perugino. Fuair sé taithí leathan ar cheird an ealaíontóra ghairmiúil ann. Bhí stíl mhín álainn ag Perugino agus níorbh fada go raibh Rafael ina mháistir ar an stíl sin. Is cinnte gur stíl Perugino is cúis leis an aoibh shona shéimh a fheictear ar fhíoracha Rafael. Déanta na fírinne, bhí stíleanna na beirte chomh cosúil sin lena chéile i dtús ama gurbh fhíordheacair iad a dhealú óna chéile.

Fíor 30.1 SPOSALIZIO DELLA VERGINE (Pósadh na Maighdine), Perugino, Musée des Beaux-Arts, Caen

Leonardo agus Michelangelo

Is mó aithne ar Rafael as na híomhánna go léir a rinne sé den Mhaighdean Mhuire. Den chuid is mó, rinne sé iad i gcaitheamh an ama a chaith sé i bhFlórans. Tá tionchar Leonardo le brath go soiléir ar *La Belle Jardinière* (fíor 30.3) ar a dtugtar freisin *An Mhaighdean agus an Leanbh agus Eoin Baiste*. Bhain sé leas as cruth pirimide, faoi mar a rinne Leonardo in *Maighdean na gCarraigeacha* (féach Caibidil 26, fíor 26.8), agus bhain sé leas as *sfumato* chun na himlínte a dhéanamh níos boige.

FÍOR 30.2 SPOSALIZIO DELLA VERGINE (Pósadh na Maighdine), Rafael, Pinacoteca di Brera, Milano

FÍOR 30.3 LA BELLE JARDINIÈRE, Rafael, Louvre, Páras

316

Feictear tionchar Michelangelo in *Madonna del Cardellino* (*An Mhaighdean agus an Lasair Choille*) (fíor 30.4). Tá an chumadóireacht sa phictiúr an-chosúil le dealbh rilífe le Michelangelo den Mhaighdean agus an Leanbh ar a dtugtar *Pitti Tondo* (fíor 30.5). Tá beocht i bhfíoracha na bpáistí a rinne Michelangelo agus iad ag dreapadh ar ghlúine a máthar. Os a choinne sin, tá an Leanbh Íosa a rinne Rafael an-séimh. Síneann sé amach a lámh go deas réidh i dtreo Eoin Baiste, an leanbh eile sa phictiúr. Tairgeann Eoin Baiste lasair choille dó, siombail de Pháis Chríost.

Madonna della Sedia

Rinne Rafael *Madonna della Sedia* (*Maighdean na Cathaoireach*) (fíor 30.6) le linn dó a bheith sa Róimh. Is í an íomhá den Mhaighdean Mhuire is mó gean ag an bpobal uirthi de chuid Rafael. Is mar a chéile aghaidh na Maighdine agus aghaidh na mná in *La Velata* nó *An Bhean faoin gCaille* (fíor 30.7). Ní heol d'aon duine go cinnte cérbh í an bhean ach creidtear gurbh í leannán Rafael í, nó b'fhéidir go raibh sé geallta di. Ach is léir go raibh sé faoi dhraíocht ag a háilleacht mar tá an aghaidh chéanna le feiceáil i saothair thábhachtacha eile dá chuid, mar shampla *Maighdean Eaglais San Sisto* (fíor 30.8).

FÍOR 30.4 MADONNA DEL CARDELLINO (An Mhaighdean agus an Lasair Choille), Rafael, Galleria degli Uffizi, Flórans

FIGOR 30.5 PITTI TONDO, Michelangelo, Museo Nazionale del Bargello, Flórans

FIGOR 30.7 MADONNA DELLA SEDIA (Maighdean na Cathaoireach), Rafael, Palazzo Pitti, Flórans

FIGOR 30.6 LA VELATA (An Bhean faoi Chaille), Rafael, Galleria Palatina, Palazzo Pitti, Flórans

An tondo

In aimsir an Renaissance bhí ardmheas ar an gcruth ciorclach, is é sin, an *tondo*. Is deacair pictiúr a dhéanamh ar an gcruth sin mar nach bhfuil críoch cheart in íochtar ná in uachtar an phictiúir. Ach rinne Rafael na fíoracha go cliste ionnas go leanfaidís imlíne chuar an phictiúir. Cruinníonn an Mhaighdean Íosa lena hucht go cúramach. Cromann sí chun tosaigh agus leanann a corp cuar an phictiúir. Cuireann sin béim ar Iosa Críost óg i lár an phictiúir. Is é Íosa an duine is tábhachtaí san íomhá. Snaidhmeann géaga na beirte ina chéile, rud a chuireann le ceapadóireacht chruinn an phictiúir. Tá uillinn an linbh faoi mar a bheadh lárphointe an chiorcail ann.

Bhí Rafael ag obair sa Róimh le linn do Michelangelo a bheith ag péinteáil shíleáil an tSéipéil Shistinigh. Chuaigh an saothar i bhfeidhm go mór air. Seans gurbh é sin a spreag é chun na dathanna láidre – dearg, gorm, oráiste agus gléghlas – a úsáid i dteannta a chéile in *Madonna della Sedia*.

Stanze Rafael

Ní raibh Rafael ach sna fichidí luatha nuair a thosaigh sé ag obair sa Vatacáin ar an saothar ba mhó cáil a dhéanfadh sé don Phápa Iúil II. Bhí roinnt seomraí roghnaithe ag an bPápa dó féin chun cónaí iontu. Bhíothas tar éis tosú ar iad a phéinteáil cheana féin ach bhí obair Rafael chomh mór sin chun cinn ar chuid na bpéintéirí eile go léir gur cuireadh an obair ar fad faoina stiúir. Rinne sé féin agus a chuid daltaí freascónna ar na ballaí i gcaitheamh na ndeich mbliana ina dhiaidh sin. Leanadh

FÍOR 30.8 La MADONNA DI SAN SISTO (Maighdean Eaglais San Sisto), Rafael, Gemäldegalerie, Dresden

ar aghaidh leis an obair i ndiaidh a bháis de réir an phlean a bhí déanta aige. Stanze Rafael a thugtar anois ar an tsraith seomraí.

Is é an pictiúr is cáiliúla díobh sin ná *Scuola di Atene* (*Scoil na hAithne*) (fíor 30.9). Seasann an íomhá do léann na fealsúnachta. Tá an pictiúr i seomra ar a dtugtar *Stanze della Segnatura* mar gurbh ann a shínítí cáipéisí tábhachtacha de chuid an Phápa. Ba ann a bhíodh leabharlann phearsanta lúil. Déanann na freascónna agus na maisiúcháin sa seomra ceiliúradh ar thábhacht na leabhar agus an léinn.

Scoil na hAithne

Tá seanfhealsaimh de chuid na Gréige, Platón agus Arastatail, i lár an phictiúir. In éineacht leo, tá máistrí eile na heolaíochta nádúrtha. I bhfoirgneamh samhalta éigin atá na fíoracha ar fad, ach b'fhéidir go raibh sé i gceist Baisleac nua Pheadair a chur i gcuimhne, nó seanfhoirgnimh na Róimhe. Faoi mar a fheictear in *An Suipeár Deireanach* le Leonardo, téann línte peirspictíochta uile na hailtíreachta go dtí an áit a bhfuil na príomhfíoracha sa doras faoin áirse agus solas an lae taobh thiar dóibh.

Portráidí na nEalaíontóirí

Tá roinnt portráidí de dhaoine mór le rá sa phictiúr. Meastar gurb í aghaidh Leonardo da Vinci atá ar Phlatón atá i lár an phictiúir. Seans gurb é Bramante atá in Arastatail atá le taobh Phlatón. Tá Michelangelo ann mar Heraclitus, fealsamh de chuid na Gréige. Tá sé ina shuí chun tosaigh agus uillinn leis mar thaca lena cheann agus tá cuma dhubhach ghruama air. Tá daoine ina ngrúpaí ar fud na háite ag plé cúrsaí go hanamúil. Ar thaobh na láimhe clé de Phlatón, tá fir idir óg agus aosta ag éisteacht go géar le Socrates agus é ag léiriú a chuid pointí

FÍOR 30.9 SCUOLA DI ATENE (Scoil na hAithne), Rafael, Stanze Rafael, an Vatacáin, an Róimh
FÍOR 30.10 BALDASSARI CASTIGLIONE, Rafael, Louvre, Páras

ar mhéara a chiotóige. Glaonn duine díobh go beo ar pheann agus ar phár. Tagann fear óg isteach de ruathar agus lán a lámha de phár aige chun go bhféadfaí na briathra gaoise a bhreacadh síos. Rinneadh an clóca oráiste atá air go cliste: tá sé ina rolla faoi mar a bheadh scrolla ann. Tá greann ag baint le Pythagoras atá ar clé in íochtar an phictiúir. Tá sé go domhain ina chuid teoirimí agus ní thugann sé faoi deara fiú go bhfuil duine ag a thaobh atá ag goid a chuid smaointe de réir mar a chumann sé iad.

Ceapachán tábhachtach

Toghadh Leo X mar Phápa nuair a fuair Lúil II bás. Cheap seisean Rafael ina phríomhailtire ar Bhaileac Pheadair agus thug post dó mar Stiúrthóir Seandachtaí. Mar sin de, bhí sé freagrach as na seandachtaí ar fad i gcathair na Róimhe agus timpeall uirthi a chaomhnú agus bhí sé freagrach as aon tochtán a dhéanfaí sna háiteanna sin. Chomh maith leis sin, thug an Pápa coimisiún dó chun sraith de 10 dtaipéis a dhearadh i gcomhair an tSéipéil Shistínigh.

Portráidí

Tá portráidí Rafael ar roinnt de na saothair is tarraingtí leis. Ceann díobh is ea *Baldassari Castiglione* (fíor 30.10), saothar atá an-dea-chumtha agus a théann i bhfeidhm ar dhaoine go mór. Is portráid é d'fhear a bhí ina dhaonnachtaí mór le rá in aimsir an Renaissance. Ba chúirteoir agus scríbhneoir é chomh maith agus ba chara le Rafael é. Ar na portráidí is cáiliúla de chuid Rafael freisin, tá portráidí den bheirt Phápa ba mhó a bhain leis an Renaissance.

Fíor 30.10 BALDASSARI CASTIGLIONE, Raphael, Louvre, Paris

Portráid den Phápa Lúil II

Ní hamháin go raibh Rafael ina ealaíontóir cúirte do Phápa Lúil II, ach de réir na scéalta, ba chara leis é freisin. Rinne sé *Ritratto di papa Giulio II* (Portráid den Phápa Lúil II) (féach Caib. 27, fíor 27.10) a sheas mar eiseamláir den dea-phortráidíocht ó aimsir an Renaissance anall. Bhí sé ina eiseamláir ina dhiaidh sin den rud is dea-cheapadóireacht ann maidir le portráidí, agus chuir sé bonn faoin tuairim gur cheart go mbeadh aithne phearsanta ag an bportráidí ar an duine atá á phéinteáil aige. Ní hamháin sin, ach d'éirigh le Rafael léiriú a dhéanamh ar mheoin, pearsa agus síceolaíocht an duine. Ba mhór an t-athrú é sin i stair na portráidíochta.

Fear trodach mífhoighneach a bhí in Lúil II, agus níor mhinic a d'fheictí é agus é go machnamhach mar atá anseo. Is go maith a thuig an t-ealaíontóir an doimhneacht a bhí ann mar dhuine. Feictear an doimhneacht agus mothú tréan sin i súile slogtha Lúil. Léirítear duine caol lomchnámhach. Tá greim aige ar thaca uillinne a chathaoireach agus braitear go bhfuil tallann corrach míshuaimhneach ann.

Portráid den Phápa Leo X

Is é an saothar is fearr de chuid Rafael ná *Ritratto di papa Leone X* (Portráid den Phápa Leo X) (féach 30.11). Is pictiúr é a bhfuil go leor cainte spreagtha aige. Is léiriú réalaióch tuisceanach é ar phearsa an Phápa sin – Pápa a cáineadh go mór in imeacht na mblianta. Fear diaga ba ea an Pápa de' Medici. Ach ba é an clú a bhí air ina dhiaidh sin ná gur duine lag gan éifeacht é mar cheannaire toisc gur theip air dul i ngleic leis an Reifirméisean.

Fíor 30.11 RITRATTO DI PAPA LEONE X (Portráid den Phápa Leo X), Rafael, Galleria degli Uffizi, Flórans

Dúradh gur mhó an tsuim a bhí aige sna healaíona ná san Eaglais. Tá roinnt staidéar a rinneadh le deanaí níos dearfaí ina thaobh agus tharraing siad aird ar chuid de na dea-thréithe a bhí ann. Seo a leanas sliocht as tuairisc a scríobh ambasadóir na Veinéise i mí Márta 1517:

Fear suáilceach rí-fhlaitiúil a sheachnaíonn gach achrann agus a shantaíonn síocháin thar aon ní eile is ea an Pápa; ní rachadh sé féin i gceann cogaidh mura mbeadh a leas féin i gceist; tá grá as cuimse aige don léann; tá eolas mór aige ar an dlí canónta agus ar an litríocht; thairis sin uile, is ceoltóir den scoth é.

Is cinnte nach íomhá idéalaithe atá sa phortráid de Leo X, ach is pictiúr álainn é agus tá mórchúis agus cumhacht an Phápa le brath air. Tá an Pápa léannta go domhain ina chuid smaointe. Tá sé díreach tar éis a shúile a ardú ó lámhscríbhinn álainn dhaite as a bhailiúchán. Is siombail é an clog a sheasann donn tacaíocht a thug sé do na healaíona.

An Pápa Leo X

Rinneadh Pápa de Giovanni de' Medici, mac le Lorenzo Ollásach, i bhFlórans sa bhliain 1513. Tháinig sé tar éis Iúil II agus ghlac sé an t-ainm Leo X. Bhí sé 37 bliain d'aois agus b'eiseamláir é d'idéil an Renaissance. Bhí saol na heaglaise i ndán do Giovanni riamh toisc gurbh é an dara mac é. Nuair nach raibh sé ach óg, bearradh a chuid gruaige ina corann chun é sin a chur in iúl fiú. D'fhás sé aníos i gceann de na teaghlaigh ba shoifisticúla san Eoraip agus d'fhág sin a lorg air: b'fhear mín galánta é idir bhéasa agus chlaontaí. Bheadh an cineál sin duine oiriúnach le haghaidh saol socair suaimhneach sa Róimh, agus b'in díreach an rud a bhí ó gach duine tar éis 10 mbliana faoi cheannas Pápa trodach mar Iúil II.

Chaith Leo cuid mhór dá chuid ama mar Phápa le cúrsaí ealaíne agus le cúrsaí léinn. Chomh maith leis sin, bhí sé ag cur le clú agus le háiseanna na Róimhe mar lárionad cultúrtha na hEorpa. Chuir sé síneadh mór le Leabharlann na Vatacáine inar chuir sé cuid den bhailiúchán mór de lámhscríbhinní breátha a bhí ag a athair. Ar nós a athar roimhe, thug sé tacaíocht d'fhill agus do scoláirí. Leanadh ar aghaidh le Stanze na Vatacáine agus le tógáil Bhaisleac Pheadair le linn a phápachta agus cheap sé Rafael ina phríomhailtire. Thug sé post dó freisin chun iarsmaí clasaiceacha na Róimhe a chaomhnú agus bhronn coimisiún air chun taipéisí a dhearadh i gcomhair an tSéipéil Shistéinigh. Bhí na taipéisí ar an gcineál ealaíne ba dhaoire ag an am. Mar sin de, is dócha go seasann siad go maith i gcuimhne an Phápa sin a bhí tiomanta go mór do na healaíona.

Faoi mar a fheictear i bpictiúir eile de theaghlach de' Medici i bhFlórans, caitheadh an t-uafás dua le péinteáil an éadaigh. Léiríodh broicéad fíneálta na casóige agus saibhreas a chlóca veilbhite go paiteanta. D'úsáid Rafael toin éagsúla de dhearg gleoite go cúramach géarchúiseach. Cuireann sin go mór le comhdhéanamh iomlán an phictiúir, agus fágann sin uile go bhfuil sé ar cheann de na saothair is tábhachtaí agus is cáiliúla le Rafael.

Foirfe agus Deas Caoin

Uaireanta cáinteair saothair Rafael mar go bhfuil cuma fhoirfe chaoin orthu agus gan aon ghairbhe iontu. Maíonn roinnt de na staraíthe ealaíne go bhfuil fuinneamh agus cumhacht Leonardo agus Michelangelo in easnamh iontu. Ach b'ealaíontóir den scoth é Rafael agus seasann a shaothar mar eiseamláir den ealaín a raibh dúil ag lucht a linne inti. Ina am féin, bhí sé gach pios chomh clúiteach le Michelangelo. Bronnadh an oiread sin coimisiún air gur dheacair dó freastal ar an obair uile. Ainneoin

Deirtear i gcónaí gurbh é a dúirt: 'ba é Dia a bhronn an phápacht orainn, agus bainimis sult aisti dá bharr'. Mar chuid den 'sult', théadh sé timpeall na Róimhe i dtosach mórshuíl. Bhíodh pantair agus fuirseoirí sa mhórshuíl, agus eilifint bhán darbh ainm Hanno, ar pheata leis é. Ar an drochuair, laistigh de dhá bhliain, d'ídigh sé le rabairne an t-airgead a bhí cruinnithe i dtuaisce go cúramach ag Iúil II. Ba é an toradh a bhí air sin ná géarchéim airgid nár tháinig sé slán uaidh i gceart riamh. Rinne sé iarrachtaí teacht ar airgead ar bhealaí a bhí náireach, dar le lucht a cháinte. Díoladh poist san eaglais agus fuarthas na múrtha airgid ar iasacht. Ba é an ní ba chonspóidí a rinne sé ná loghanna a dhíol ar shíntiúis chun Baisleac Pheadair a thógáil. Is é an rud a bhí i gceist le logha ná laghdú ar an am a bheadh ar dhuine a chaitheamh i bPurgadóir as ucht a chuid peacaí. Bhí an nós sin ar cheann de na gearáin ba mhó a luaigh Mártan Liútar nuair a ghreamaigh sé na 95 Téis ar dhoras na heaglaise in Wittenberg na Gearmáine sa bhliain 1517. Ach níor mhian le Leo tabhairt faoi na leasuithe a theastaigh san Eaglais agus níor thug sé an aird ba chóir ar ghluaiseacht Liútair. Faoin am a d'fhógair sé ina eiriceach é agus ar chuir sé faoi choinnealbhá é, bhí daoine tábhachtacha cumhachtacha sa Ghearmáin ag tacú leis an ngluaiseacht nua agus bhí sí ag dul ó neart go neart.

Fuair Leo X bás tobann i Mí na Nollag 1521. Chlis ar chuid mhór de na bainc agus scriosadh daoine aonair a raibh airgead tugtha ar iasacht acu dó. D'fhág sé droch-oidhreacht ina dhiaidh: bhí cúrsaí polaitiúla san Iodáil ina chóir thuathail agus achrann creidimh ag leathadh go tapa ar fud thuaisceart na hEorpa.

go bhfuair sé bás go hóg, bhí tionchar as cuimse aige ar na healaíontóirí a tháinig ina dhiaidh.

Conclúid

Áirítear Rafael ar dhuine de na trí mháistir ab fhearr de chuid an Ard-Renaissance, i gcuideachta Leonardo agus Michelangelo. Baineadh úsáid as sárshaothar leis ar feadh na nglún ina dhiaidh agus ealaíontóirí óga á n-oiliúint. Ní raibh sé ach 37 bliain d'aois nuair a fuair sé bás, ach faoin am sin bhí cáil air, bhí saibhreas aige agus an-chion ag an bpobal air.

Ceisteanna

1. Cén fáth a raibh pearsantacht Rafael ina bhuntaiste dó mar ealaíontóir?
2. Cén post a bhí ag Rafael i gcúirt an Phápa?

Aiste

1. Tá áilleacht idéalach sna pictiúir a rinne Rafael den Mhaighdean. Pléigh 'an íomhá idéalach' nó 'an áilleacht naofa' mar choincheap i saothair Rafael.
2. Bhí cáil ar Rafael as an gcuma fhoirfe chaoi a bhí ar a chuid saothar. Pléigh an ghné sin dá shaothar agus sonraigh an tionchar a bhí ag ealaíontóirí eile air.
3. Pléigh tábhacht na portráidíochta in ealaín an Renaissance. Déan tagairt go háirithe do shaothar Rafael agus d'ealaíontóirí a raibh tionchar acu air.

Staidéar ar phictiúr daite

1. Scrúdaigh *Scoil na hAithne* (fíor 30.9) le Rafael agus déan cur síos ar chomhdhéanamh na bhfíoracha agus na gnéithe ailtireachta lastiar dóibh. Céard is ciall leis an radharc agus cén chaoi ar chuir Rafael eagar ar na grúpaí fíoracha?
2. Scrúdaigh *Portráid den Phápa Leo X* (fíor 30.11) le Rafael. Cén chaoi ar chuir sé in iúl gurbh fhear cumhachtach é an Pápa, agus gurbh fhear léannta cultúrtha é freisin, ach gan aon idéalú a dhéanamh ar an íomhá?